

"чорних антикварів", саме тому, на старообрядницькі цінності ще з 70-их років ХХ століття почалося справжнє "полювання" [6, с.3].

Бездіяльність держави в справі захисту історичних та культурних пам'яток, а також зниження життєвого рівня населення призвели до того, що в Україні сформувалася мережа злочинних організацій, котрі безпринципно почали грабувати старообрядницькі храми та організувати канали збуту церковної старовини. Із розмов з священником Свято-Успенського собору та прихожанами храму нам стало відомо, що впродовж останніх років у всесвітньо відомому духовному центрі старообрядництва – селі Білій Криниці Глибочицького району Чернівецької області – викрадено 30 старовинних ікон ХІV-ХVІІІ століття, коване сріблом Євангеліє, чашу причастя, інші церковні атрибути. Подібною є ситуація у більшості храмів Білокриницької старообрядницької єпархії.

Ми розуміємо, що це не всі проблеми, котрі уповільнюють розвиток старообрядництва, але все-таки воно поступово хоча і повільно, відроджується. Зокрема в окремих містах відновлюють свою діяльність існуючі храми старообрядців та будуються нові. Активно розвиваються старообрядницькі поселення в Чернігівській, Вінницькій, Чернівецькій, Одеській та Хмельницькій областях.

Впродовж останніх двох років побудовано храм у місті Балта Одеської області, у Кам'янці-Подільському Хмельницької області, Хмельницькому, заплановано будівництво нового кафедрального собору Російської Православної Старообрядницької Церкви в Києві на Подолі, відновлено діяльність Чорнобильського Пустинно-Миколаївського старообрядницького монастиря. Наведені факти свідчать про те, що старообрядництво в Україні нікуди не зникло, а має досить потужний потенціал для відродження і зростання [5].

Ми вважаємо, що відродження старообрядництва не відбувалося б такими темпами без нормалізації стосунків із владою. Враховуючи характер стосунків церкви і держави в сучасній Україні і зважаючи на історичний досвід співіснування церкви і держави в часи Російської імперії, зауважимо, що позиція Старообрядницької церкви у сфері відносин держави й Церкви логічна й послідовна. Незважаючи на те, що Україна й українське суспільство за останні кілька років доволі суттєво змінилися, сама ця позиція не зазнала кардинальних змін.

Старообрядницька церква, розуміючи, що ефективність її соціального служіння значною мірою залежить від соціально-політичних умов, прагне сама впливати на обставини, змінюючи їх таким чином, щоб вони стали якомога сприятливішими для виконання земної місії. При цьому церква намагається тісно контактувати з державними чиновниками, усвідомлюючи, що саме від них значною мірою залежить зміна несприятливих для старообрядців умов діяльності [4, с.136 п].

Ми мали можливість розмовляти зі священником Успенського собору РПСЦ Сергієм у селі Біла Криниця. На наше запитання про стосунки між церквою та державою він відповів, що Старообрядницька церква є відбудувати закриті за радянських часів культові споруди, вільно відправляти та відвідувати богослужіння, відкривати недільні школи, відроджувати національні традиції тощо.

Висновки. Таким чином стає зрозумілим, що процес еволюції старообрядництва в Україні характеризувався постійними утисками та переслідуваннями. Навіть така ситуація не призвела до деградації старообрядництва, навпаки на початку ХХІ століття воно не лише залишається динамічною християнською конфесією, але й зміцнює власні позиції в Україні. Розвиток старообрядницьких громад суттєво змінився з часу незалежності України – старообрядці отримали реальне право на свободу віросповідання, змогли відбудувати закриті за радянських часів культові споруди, вільно відправляти та відвідувати богослужіння, відкривати недільні школи, відроджувати національні традиції тощо.

Підсумовуючи, вважаємо за необхідне сказати, що старообрядництво як явище, народжене спротивом насильницьким змінам у релігійному житті народу, пройшло тернистий шлях і стало релігійним феноменом, який активно проявився у соціокультурній сфері українського суспільства.

Старообрядцям вдалося створити своєрідний архетип укладу і поведінки, що визначило наступність їхнього прагнення до продовження консервативності древлеправославної традиції в гармонії з процесом буття. На території України, незважаючи на проблеми, старообрядництво має значний потенціал для подальшого розвитку. Виходячи із характеру стосунків церкви і держави в сучасній Україні і зважаючи на історичний досвід співіснування церкви і держави в часи Російської імперії, зауважимо, що позиція Старообрядницької церкви у сфері відносин держави й Церкви логічна й послідовна.

Джерела та література

1. Доля старообрядства в ХХ–на початку ХХІ ст.: історія і сучасність. – К., 2011. – 560 с.
2. Иванова Т. А. Из истории Белокриницкой иерархии: сборник / Т. А. Иванова. – М., 2007. – 200 с.
3. Офіційний сайт Чернівецької обласної державної адміністрації – прес-служба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oda.cv.ua>. Дата доступу: 21.08.2014.
4. Петров С. П. Киевская Русь и старovery. Проблемы приемственности православия в условиях независимого государства Украины / С. П. Петров // Старообрядчество: история и современность, местные традиции, русские и зарубежные связи : сборник докл. и выступ. 3-й Междунар. научно-практ. конф. / Ин-т монголоведения, буддологии и тебетологии СО РАН. – Улан-Удэ, 2001. – Вып 1. – С. 132–139.
5. Постановления Освященного Собора Русской Православной Старообрядческой Церкви, состоявшегося в г. Москве 21–23 октября 2014 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.portal-credo.ru>. Дата доступу: 25.10.2014
6. Рябокляч Т. І. Монастир... у зоні відчуження / Т. І. Рябокляч // Сільські вісті. – 2009. – 6 лют. (№14).
7. Сичевський А. О. Історичний поступ православного старообрядництва Волині-Житомирщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: old.pinchukfund.org/ Дата доступу: 20.11.2009.

УДК2-79(477)

Л. Шугаєва

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ АНТИТРИНІТАРИЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

В статті досліджуються особливості інституалізації антитринітаризму в сучасній Україні на рівні релігійної свідомості, релігійних і позарелігійних відносин.

Ключові слова: антитринітаризм, інституалізація, еволюція віровчення, релігійне світовідчуття, євангелізація.

The paper examines the features of institutionalization antytrinitaryzmu in modern Ukraine at the level of religious svidmosti, religion beyond religion and relationships.

Keywords: antytrinitaryzm, institutionalization, evolution of doctrine, religious attitude, evangelization.

Становлення українського антитринітаризму, його трансформація є наслідком історичних, географічних, етнокультурних, соціополітичних і демографічних чинників. Генеза українського антитринітаризму детермінована ренесансно-реформаційними тенденціями, розташуванням України на перехресті різних культур і релігій, реаліями соціально-економічного, політичного і духовного поступу, ідеологічно-організаційними процесами у Католицькій, Греко-католицькій і Православній церквах, вітчизняною суспільно-економічною нестабільністю і реорганізацією українського суспільства у кінці ХХ–на початку ХХІ століття.

У процесі дослідження сучасного стану і тенденції розвитку антитринітарних громад виявлена стійка мережа їх об'єднань у різних регіонах України, наявність прихожан, кліру, віросповідних та організаційних засад. Це зокрема. Свідки Єгови, Церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони), Церква Об'єднання (Церква Муна), Церква Нового Єрусалиму та інші. Історичні особливості антитринітарних церков і рухів, періоди штучного застою їх еволюції, суттєво обмежили присутність в Україні течвй, зорієнтованих на владні, правлячі кола, високий соціальний статус. Тому більшу поширеність отримали церкви і течії, які генетично зв'язані із радикальною традицією, адаптовані до суспільно-політичної нестабільності, ситуації правової поміркованості, звернуті до соціальних низів. Долаючи тиск не лише з боку офіційних, а й споріднених, а й споріднених релігійних організацій, антитринітаризм сформував тип вірующего з високою релігійною доміантою. Для нього статус послідовності набув своєрідної трансформації, яка суттєво нейтралізувала його моральні наслідки і навіть перевела в оптимістичну площину. При цьому спрацював механізм соціально-психологічної адаптації, пов'язаний не лише з історичними умовами зародження та еволюції, а також доктринальними особливостями антитринітаризму, своєрідним світобаченням його adeptів.

Оригінальною модифікацією антитринітаризму постає вчення Свідків Єгови. Коцентуальна подібність цих течій є очевидною при співставленні учень про догмат Святої Трійці та природу Христа.

Релігійна організація Свідків Єгови в Україні має чітку управлінську систему і структуру, яка відповідає міжнародним стандартам, що склалися упродовж останніх років її існування. Разом із тим, в релігійній організації відбуваються досить радикальні інноваційні зміни у врівненні, зокрема в його стрімкому відході від екстремістського есхатологізму до поміркованої соціально-етичної спрямованості [1, с.312-349]. Молоде покоління керівників знімає з себе відповідальність за есхатологічні прорахунки, соціальний песимізм, радикальні і навіть екстремістські позиції своїх попередників. Відбувається кардинальна переорієнтація Свідків Єгових з позицій „актуальної есхатології” до поміркованих, реалістичних суджень і висновків; з позицій віджилої хронологічної есхатології на морально-етичні цінності, толерується ставлення до інших церков і релігій – християнських і нехристиянських.

На ідейно-світоглядній платформі антитринітаризму побудоване й врівнення Церкви Ісуса Христа святих останніх днів. Станом на 1 січня 2013 р. в Україні налічується 58 приходів мормонів (найбільша кількість громад знаходиться у Харківській і Донецькій областях та м. Києві). Церква Ісуса Христа святих останніх днів має чітко виражені риси структурованої релігійної організації.

Виразником радикальної традиції в антитринітаризмі є Церква Об'єднання, яка, як домінуюча антитринітарна течія на Сході, знайшла своє поширення в Україні.

На ідейних традиціях антитринітаризму побудовані врівнення нових течій, які у 90-х рр. XX ст. знову або вперше заявляють про себе в Україні. Однак лише деякі з них, зокрема Церква Нового Єрусалиму, Церква саснтології роблять чергову спробу вписатися у конфесійне розмаїття українського суспільства. Водночас ці течії не пропонують принципово нових вчень. Вони, або зміщують акценти у тих чи інших антитринітарних засадах, або синтезують різні врівнення [2, с. 131].

Адаптований до сучасних умов життя, український антитринітаризм – це рух міський і переважно молодіжний, зорієнтований на середній клас, гнучке місіонерство і прозелітизм, синтетичні доктринальні елементи, міжконфесійну діяльність. Чимало груп взагалі виникає і діє в старих спільнотах, прагнучи максимальної адаптації до їх вчення і практики. Особливою новизною для багатьох антитринітарних спільнот сучасної України є практика прийняття у деякі новостворені громади осіб, які виявляють власне, подекуди навіть нетрадиційне розуміння окремих засад вчення. Хоча це цілком відповідає висхідним еволюційним принципам і сутності антитринітаризму.

Водночас, новим для антитринітарного середовища України є відкрите існування й активна проповідь зарубіжних місій, присутність яких за умов царату і державного атеїзму була просто неможливою. Причому, кількість цих місій неухильно зростає. Прагнучи уникнути суперечностей у релігійному середовищі України, вони акцентують увагу на фундаментальних ідеях і засадах, що є спільними для всіх християнських конфесій. Крім евангелізаційних і філантропічних, вони здійснюють культурні й пропагандистські акції, що, на думку лідерів багатьох громад, є важливою умовою підвищення авторитету церков.

Активність зарубіжного місіонерства – явище закономірне для всіх відкритих суспільств. Україна з її давніми християнськими традиціями і наявністю антитринітарних течій іноземного походження є зручним об'єктом зовнішнього впливу. Не випадково в кінці 90-х рр. XX ст. з більше 4 тис. місій, що існували у світі, 900 спрямовувалося на країни СНД. Більшість місій є міжрелігійними; ті місії, які пов'язані з певною течією, не завжди вписуються у культурні традиції вітчизняного антитринітаризму. Вони проповідують більш відкриті, синтетичні вчення, часом обмежені абстрактною етичною програмою. Цей нетиповий для України чинник може вплинути на духовну ідентичність українських спільнот у напрямку лібералізації їх богослов'я та перенесення ваги з індивідуально-виховного процесу на масові галасливі акції. Ідейно-консервативна етносоціально-інтровертна природа вітчизняного антитринітаризму вступає у суперечливість з цими західними моделями. Оскільки більшість нових течій і громад асоціюється із західним впливом, вони сприймаються старими осередками як нетрадиційні, навіть єретичні.

Крім того, сьогодні мова йде про прагнення вітчизняного антитринітарного руху до універсалізму, поширення свого впливу у суспільстві. Це повною мірою відповідає природній церкві, спрямованій на максимальне об'єднання віруючих як на релігійній, так і нерелігійній основі, на всеохопленість їхнього життя. Інтенсивність життя у багатьох осередках підтримує також практика „малого збору”: хатніх молитовних зібрань у будні дні для невеликих груп віруючих, як правило мешканців одного району, що діють паралельно із общинними зібраннями. В таких громадах особливо зручно експериментувати з новими формами індивідуальної релігійної практики, перевіряти здібності віруючих і готувати кожного члена до служіння. Наприклад, Церква Ісуса Христа святих останніх днів рекомендує використовувати сімейну раду як ефективний інструмент спілкування між батьками й дітьми, щоб поліпшити сімейний клімат і взаєморозуміння. Важливою рисою є відвідування членів Церкви, яке здійснюється парами чоловіків – домашніми вчителями – для надання духовної підтримки і допомоги всій сім'ї, а також парами жінок, візитними вчительками, для надання підтримки жінкам вдома. Існує практика духовних вечорів, на яких зустрічаються зацікавлені члени Церкви і можуть обговорювати питання, які їх хвилюють, з фахівцями в галузі сім'ї та шлюбу. Хоча кількість пасивних членів антитринітарного руху завжди була меншою, ніж у православ'ї, католицьмі та протестантизмі, тенденція посилення культової діяльності, пропаганда основ врівнення кожному віруючому виявляється сьогодні особливо виразно. Пошук нових форм допомагає у знятті небажаних наслідків процесу пропаганди, водночас у збереженні традиційної моделі екстенсивного розвитку конфесії, її внутрішніх модифікацій.

Процес інституалізації антитринітаризму супроводжується поступовим кількісним збільшенням та оновленням його керівництва. У 2010 р. у свідків Єгови служителів культу було 2388 осіб на 1055 громад, а в Церкві Ісуса Христа святих останніх днів на 58 громад припадає 531 священник. При цьому акцентовано увагу на рішучому омолодженні керівників. Вже сьогодні на зміну колишнім лідерам, які не мали вищої чи спеціальної релігійної освіти, були налаштовані на інтровертність общинного життя, не завжди готові до відкритого діалогу з державою, прийшло чимало молодих, мобільних, відкритих осіб. Якщо у 70-80-х рр. XX ст. при рекомендації на керівну посаду підкреслювали страждальницьке минуле кандидата (арешт, ув'язнення, заслання), то сьогодні – його вік, освіту, фах, знання мов, вміння діяти з урахуванням сучасних потреб церкви.

Особливого значення надається збереженню ідеалу сім'ї як домашньої церкви. Вона постає тут не стільки доктринальною, скільки етико-практичною категорією. Домашня церква за структурою і змістом відтворює релігійну громаду. Розлучення категорично засуджується, причому неважливо, обоє чи тільки один із подружжя входить до громади (єдина причина для розлучення, прийнята свідками – порушення подружньої вірності.) Вони закликають вчитися улагоджувати сімейні проблеми і дають з цього приводу поради. Так, якщо свідок є в подружжі із людиною, яка не поділяє його вірувань, йому радять виявляти ніжність і ширю повагу, проповідуючи в такий спосіб свою віру на ділі. Засуджується будь-яке зловживання часом, навіть у релігійному служінні, якщо це йде на шкоду сімейним чи батьківським обов'язкам. Вивчення організації юристами показало, що в сім'ях, де чоловік або жінка є членом цієї організації, кількість розлучень не перевищує 5%.

Однак структурні зміни конфесії, динаміка життя великих міст, вплив зарубіжних місій, нових общинних моделей створюють загрозу ідеалу домашньої церкви. В деяких, особливо нових течіях розлучення вже не вважається гріхом, а в окремих випадках громади не відмовляють у членстві парам, які перебувають у громадянському шлюбі. Проте в релігійному просторі лишаються організації, побудовані на консервативних засадах та з жорсткою регламентацією сімейних відносин. Саме на таких принципах побудовані мунітські сім'ї, які вважаються одними з найбільш міцних у світі. Таке визнання вони отримали завдяки послідовному впровадженню ідеї виховання незайманості, оскільки подружжя зрада вважається найстрашнішим гріхом, а також розробці програми, зверненої до моральних цінностей.

Стан і динаміка сучасного антитринітаризму в Україні свідчать про наявність позитивного соціокультурного потенціалу конфесії. Вона прагне розширити межі діяльності у суспільному, духовному, національному, міжконфесійному житті країни, розглядати таку діяльність як невід'ємну складову свого світорозуміння. Спостерігається усвідомлена тенденція щодо зміцнення позицій антитринітарних осередків України на шляху їх максимальної адаптації до нових реалій життя, урівноманітнення форм і методів евангелізації, піднесення рівня пропаганди, професійної теологічної освіти віруючих, гнучкої міжконфесійної позиції. Для самих антитринітаріїв релігійна практика виступає невід'ємною складовою суспільної і також спрямована на посилення ролі конфесії у соціокультурному житті. Однак говорити про зміни релігійної ситуації в Україні передчасно. Антитринітаризм

об'єктивно (через тривалий історичний конфлікт з класичними християнськими конфесіями) і суб'єктивно (традиційною віддаленістю від державно-політичних сфер буття) займає в Україні все ще позицію очікування, свідомо уникаючи кардинальних змін у своїх структурах, стосунках з іншими релігіями і суспільством загалом. Більшість антитринітарних течій прагне дотримуватися зваженого балансу між старим і новим, світським і релігійним у своєму житті. Сучасний період розвитку конфесій в Україні підтверджує процес оцерковлення вітчизняного антитринітаризму. І хоча антитринітаризм продовжує функціонувати в режимі перманентних внутрішніх модифікацій, що відповідає його генетичній природі та висхідним євангельським принципам, його подальше просування у бік інституалізації, відмови від партікуляризму - явище закономірне.

Джерела та література

1. Докаш В. І. Кінець світу: еволюція протестанської інтерпретації. - Чернівці, 2007. - С. 312-349.
2. Саентология: справочная работа, представленая Международной Церковью Саентологии. - Копенгаген, 1998. - С. 131.

УДК 06: 374: 908

О. Двойнінова, О. Кушпетюк

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНЦІВ ПОРТУГАЛІЇ З МЕТОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті йдеться про основні сфери діяльності українських громадських організацій та культурно-освітніх центрів Португалії, їх просвітницьку роботу з метою поширення інформації про Україну, її історію, традиції. Зазначається, що закордонне українство, яке є важливим демографічним, інтелектуальним, соціально-культурним та інформаційним ресурсом країни, відіграє значну роль в утвердженні нашої держави в міжнародній спільноті та сприяє формуванню позитивного іміджу України. Піднімаються питання, пов'язані зі збереження національної ідентичності українців.

Ключові слова: Україна, Португалія, еміграція, українська діаспора, українські громадські організації, українські школи.

The article deals with the main spheres of activities of Ukrainian public organizations, cultural and educational centers of Portugal, their enlightening work in order to spread the information about Ukraine, its history and traditions. It is noted, that Ukrainian society abroad, that is important demographic, intellectual, social, cultural and information resource of the country, plays the significant role in promoting our country in international community and promotes positive image of Ukraine. Issues related to the preservation of Ukrainian national identity are raised.

Keywords: Ukraine, Portugal, emigration, Ukrainian Diaspora, Ukrainian public organizations, Ukrainian schools.

Значну роль в утвердженні України в міжнародній спільноті відіграє закордонне українство, яке є важливим демографічним, інтелектуальним, соціально-культурним та інформаційним ресурсом країни. Закордонні українські громади – це потужний чинник лобювання національних політичних та економічних інтересів України за кордоном, формування її міжнародного іміджу, сприяння та розвитку зовнішньополітичних ініціатив. У свою чергу від активної та послідовної політики України в освітній, мовній, культурній, інформаційній сферах значною мірою залежить і збереження національної ідентичності українців за кордоном.

У цьому контексті особливого значення набуває діяльність закордонних українських громадських організацій та культурно-освітніх центрів, зокрема, в Португальській республіці, у збереження історико-культурної й духовної спадщини зарубіжного українства та їх ролі у формуванні позитивного іміджу України.

Питанням життєдіяльності українців, які тимчасово або постійно проживають за межами України, присвячена низка публікацій сучасних авторів. Серед цих робіт вирізняються праці І. Ключковської [5], С. Макаруча [6], О. Малиновської [7] ін. Характеризуючи ці набутки сучасної вітчизняної історіографії, варто зазначити, що в них прослідковано етапи, причини та наслідки еміграції українців, чинники, що призвели до її масовості; опосередковано піднімаються питання, пов'язані із функціонуванням освітніх, культурних і релігійних центрів в країнах тимчасового чи постійного перебування українців.

Питання про організацію та діяльність культурно-освітніх організацій українців Португалії недостатньо висвітлене у наукових працях. Не окреслена участь наших співвітчизників у формуванні позитивного образу України у Португальській республіці та збереженні духовних і матеріальних цінностей нашого народу. Ці та інші питання особливо актуальними є сьогодні, коли Україна обрала демократичний шлях розвитку, коли більша частина населення нашої держави усвідомлює себе європейською нацією, коли саме діаспора стала інструментом впливу на сприйняття простими громадянами Португалії образу Української держави.

У статті здійснено спробу охарактеризувати основні сфери діяльності культурно-освітніх осередків українців Португалії та їх вплив на формування позитивного іміджу нашої країни.

Починаючи з середини 90-х років ХХ ст. в Україні активізувалась тимчасова заробітчанська еміграція, яка була зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми причинами. Серед внутрішніх причин значаються: занепад низки галузей промисловості, що раптово спричинило значне зростання безробіття; кризу в організації сільськогосподарського виробництва, яка призвела до появи частини незайнятого сільського населення; недостатність фінансово-економічних можливостей молодого незалежного Української держави у забезпеченні системи освіти, охорони здоров'я, соціальної сфери, і, як наслідок, скорочення доходів великої частини інтелігенції; зростання соціальних потреб населення України, пов'язаних із запровадженням в умови ринкової економіки платних форм в різних галузях життєдіяльності та ін. [6, с. 234]. Однією ж із важливих зовнішніх причин, що дозволила масову еміграцію українців, стала зміна міжнародних умов перетину кордонів і можливість оформлення туристичних подорожей, поїздок, пов'язаних з певними видами міждержавних господарських зв'язків. Тому масштаби української заробітчанської еміграції, зазвичай нелегальної, зростали. Для пошуку заробітку за кордоном використовувались «човникові» або туристичні поїздки з метою подальшого працевлаштування. Багато українців, знайшовши краще оплачувану, ніж в Україні, роботу, нелегально залишилися на тривалий час у країні заробітку, якщо це дозволяв термін туристичної путівки. Тому у багатьох країнах сформувалася велика частка українських нелегальних емігрантів. Зокрема, як стверджує О. Малиновська, спираючись на інформацію дипломатичних установ України, станом на 2004 рік, в Португальській республіці перебувало 150 тисяч нелегальних емігрантів [7, с. 24-26].

Незважаючи на те, що українська заробітчанська еміграція, зазвичай, мала тимчасовий характер і трудові емігранти здебільшого майже завжди поверталися, однак певна їх частина осідала в країнах заробітку [16, с. 203]. Одні – висококваліфіковані спеціалісти, отримавши постійну роботу, інші – за сімейними обставинами, у випадках вступу в шлюб, треті – з власної орієнтації на працю і життя в зарубіжній країні, і, як наслідок, натуралізувалися, що дало можливість отримати постійне місце роботи і право на постійне проживання.

Нагадаємо, що в історії української еміграції чітко визначають три основні хвилі переселенського руху: перша – з останньої чверті ХІХ століття до початку Першої світової війни; друга – період між двома світовими війнами; третя – завершальний період Другої світової війни та перші п'ять років після її закінчення. Тепер вже можна говорити про четверту хвилю, яка вносить певні соціальні й етнокультурні корективи у світову українську діаспору. Громадяни України, а також громадяни інших країн українського походження, які постійно або тимчасово мешкають на території держави перебування отримали назву – українці країн перебування, або українці, в нашому випадку, Португалії.

Перші українці почали прибувати в Португальську республіку на початку 90-х років ХХ ст. В основному, це були представники інтелігенції, які у пошуках можливостей реалізувати свій потенціал обрали саме цю країну. Масово українці стали виїжджати до Португалії наприкінці 90-х років. За офіційними даними Португальської Служби з імміграції і кордонів (далі – SEF) та Португальської міграційної служби станом на 2011 рік у Португалії легально проживало 48022 українців, на 2012 рік їх кількість становила – 44074, що є однією з найбільших етнічних спільнот цієї країни [18]. У цю статистику, як повідомляє російськомовна газета Маяк Португалії, не входять українці, які зареєстровані в Португалії як громадяни країн Європи або інших країн світу. Також офіційно не враховується кількість українців в країні, які живуть тимчасово або нелегально. Їх нараховується приблизно 10 тисяч чоловік. У той же час генеральний директор SEF Мануел Палос в ефірі національного радіоканалу «Антена-1» зазначив, що в 2011 році кількість іммігрантів зменшилась на 3,3% – при тому, що більше 40 тисяч іммігрантів прийняли португальське